

پښتو گرامر

پښتو نموه گرامر، پښتو شاعران، د پښتو شاعرانو مختصر اثار او دکانکور سوالونه

Ketabton.com

ترتیب: محمدالرحمن «وصال»

۱۴۰۲ هـ ش

مهر

ډالی

د افغانستان کړیدلي ولس ته!

د کتاب نوم: پښتو گرامر

لیکوال: محمد الرحمن «وصال»

کمپیوټر: محمد الرحمن «وصال»

د تالیف کال: ..... ۱۴۰۳ هـ ش

توري پوهنه «فونولوژي»

کومکي توري: [ا، و، ه، ي]	فونو لوژي (غږپوهنه): هغه علم ده چې دارزبنتناکو تورو (غږونو) څخه بحث کوي.
عربي توري: [ث، ح، ذ، ص، ض، ط، ظ، ع، ف، ق]	گرامر: گرامتيک جوړښت په معنی ده چې ژبه دساینس له نظره تر څپرني لاندې نيسي.
کومکي توري په دوه ډوله دي (۱) خوځنده (۲) مرستندويه	گرامر ډولونه: دري ډوله ده (۱) کلاسيک (۲) پرتليز (۳) تشریحي
خوځنده	پښتو اصلي توري: دپښتو اصلي توري اته دي، [ب، خ، ځ، ډ، ږ، ښ، ن]
زورکی: شل، وچ، مچ...	دپښتو مخصوص توري: دپښتو مخصوص توري څلور دي چې په فارسي ژبه کې نشته، [ځ، څ، ښ، ن]
زور: ور، غږ، غږ...	دراڼه توري: دپښتو دراڼه توري څلور دي چې ډبل او غټ لوستل کېږي، [ب، ډ، ږ، گ، ن]
زېر: عالم، کامل، ساحل...	نارینه توري: ا، ج، ح، ځ، د، ډ، س، ش، ښ، ص، ض، ع، غ، ق، ک، گ، ل، م، ن
پیش: تکامل، تجاهل...	بڅینه توري: توري: ب، ت، ث، چ، څ، ځ، ږ، ز، ژ، ږ، ط، ظ، فین، ه، ي، ی، ی، ی، ی
غږوندي (سکون): پنځوس، درلود...	
یو ځای کیدونکي توري: د نه یو ځای کېدونکو تورو څخه بغير نور توري یوځای کېږي.	
نه یو ځای کېدونکي توري: ا، د، ډ، ذ، ژ، و، ږ	
(۶) د خوځنده الف کار کوي: جرائت، هیئت، قرانت...	

مثالونه	تعریف	حالت	د ی ډول
لرگی، سیری، تنگی...	چې له مخې یې زور وي نارینه او مفرده ی هم ورته وایي.	نر مه	ی
دوستي، سړي، راځي...	تر مخه یې درونده او څرگند زېر وي جمعه ی هم ورته وایي زیاتره په جمعه نمونو کې راځي.	څرگنده	ي
چوکی، خولی، کولی...	تر مخه یې زورکي وي او په پای کې یو کش ورکول کېږي زیاتره په مونث نمونو پای کې راځي.	تانت	ی
کي،	چې تر مخه یې اوږد زېر وي دلوستلو په وخت کې په خوله لاندې خواته زور کېږي زیاتره په مونثو نمونو کې راځي.	اوږده	ې
وخورئ، وچینی...	د امر په وخت کې راځي.	امریه	ئ

جمله پوهنه «سنتیکس»

❖ **جمله** عربي کلمه ده معنی يې مجموعه او ټولگه ده او په اصطلاح کې دالفاظو او کلمو يو داسې ترکیب ده چې بشپړ معنی او مفهوم ولري.

جمله په دوه ډوله ده (۱) ساده (۲) مرکبه

ساده جمله: هغه جمله ده چې يو مبدا او خبر څخه جوړ وي لکه، احمد راغی.

مرکبه جمله: هغه جمله ده چې مبدا او خبر سره نورې کلمې هم يو ځای شوي وي لکه، احمد سهار له بازار راغی.

جمله دوه برخې لري، مبدا او خبر

مبدا: دجملې خپلواکه مستقيله معنا لرونکې برخه گڼل کېږي لکه، لمر راوخوت. په دغه جمله کې «لمر» مبدا ده.

خبر: دجملې بنسټيزه برخه چې مبدا څرگندوي لکه، تيل توي شول په دغه جمله کې «تيل» مبدا او «توي شول» خبر.

خبر په دوه ډوله ده اسمی او فعلی.

اسمی: چې مبدا او خبر يې اسمونه وي لکه، دکلي مشر خان مير ده.

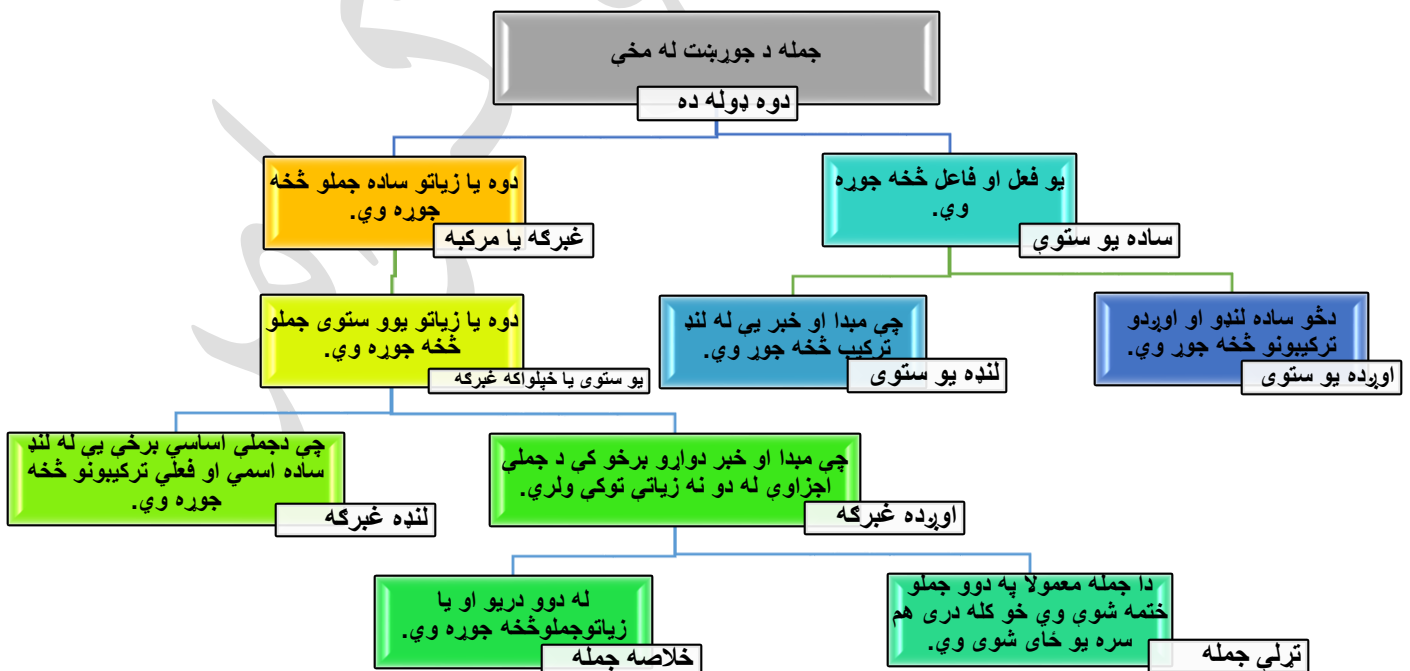
فعلی: چې دخبر په برخه کې پوره فعلی ترکیب راغلی وي لکه، زه ښار ته ځم.

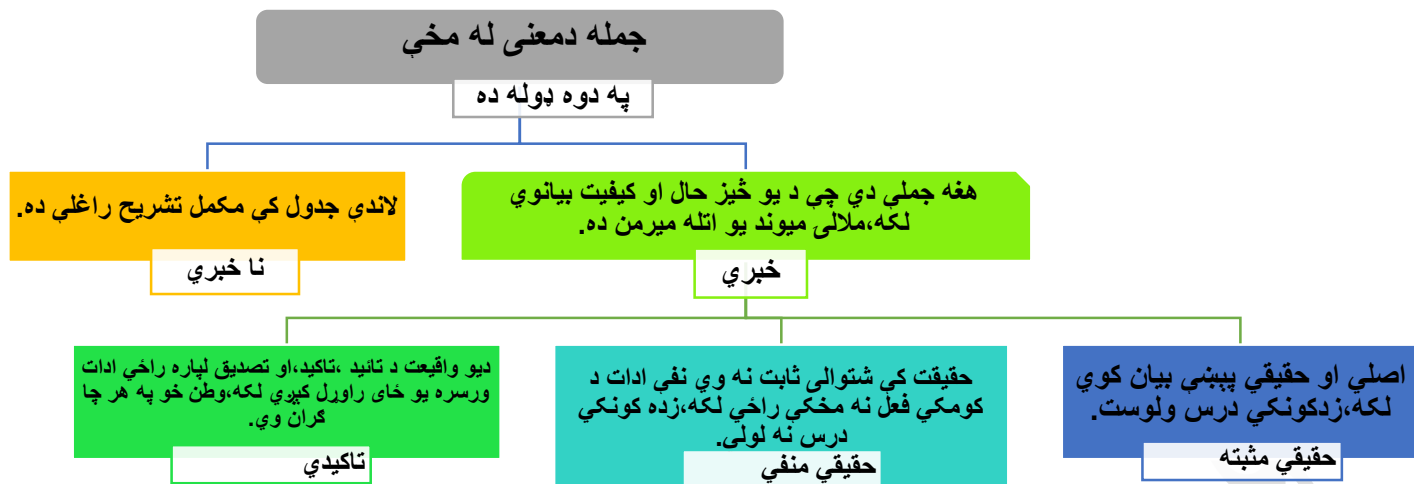
ترکیب: د دوو يا زياتو خپلواکو او نا خپلواکو کلمو له ترکیب څخه عبارت ده او په دوه ډوله ده، اسمی او فعلی.

اسمی ترکیب: د ترکیب اصلي او اساسي برخه يې نوم وي دمبدا په برخه کې راځي.

فعلی ترکیب: د ترکیب اصلي او اساسي برخه يې دجملې دخبر په برخه کې راځي.

فقره: دجملې اساسي رکن ده مبدا او خبر دواړه يې لري.

نا خبري جمله

د جملې ډول	تعریف	مثالونه
امریه جمله	دویونکي موخه پکې دیو کار غوښتنه، امر، هېلې او اخطار په بڼه وي او په پای کې دغه نښه لیکل کېږي (!).	درس ولوله!
پوښتنې جمله	دویونکي موخه پکې پوښتنه او د مقابل لوري څخه د ځواب غوښتنه وي.	چېرته ځي؟
تعجبي جمله	دحیرانتیا څرگندوي.	څومره بڼه خلک دي!
تمنایي جمله	غوښتنه او هېلې پکې نغښتې وي.	آرمان چې راغلی وي!
قسمیه جمله	په یو کار باندې دخلکو باوري کولو لپاره په سپیڅلي ذات باندې قسم او لوړه کول.	په خدای چې ورځم!
غایبیه جمله	د خیر ښیگنې څرگندولو لپاره ویل کېږي.	خه الله دي مل شه!

کلمه پوهنه «مورفولوژي»

❖ کلمه

کلمه: معنی لرونکي لفظ ته کلمه وايي په دوه ډوله ده، (سربلیون، ستربلیون).

سربلیون: هغه بې معنی توري چې دنوم دمخه راځي لکه، په، تر، یې، و... مثال، زه په کوټه کې يم.

ستر بلیون: هغه ادات چې دنوم او یا جملې وروسته راځي لکه، سره، پورې، لاندې، څخه، پرته... مثال، تر ماښام وروسته راځم.

تاري (وندونه): هغه ترلي مقید مورفيمونه دي چې له آزادو کلمو سره پيوست راځي په دوه ډوله دي، مختاري، ورستاري.

مختاري: د کلمې په سر کې راځي او په دوه ډوله دي، صرفي او کلمه جوړونکي مختاري.

الف: صرفي مختاري: د نهې او نفي په وخت کې راځي لکه، مه خوره! ، نه وينم.

ب: دکلمې جوړونکي مختاري: لکه، پری، بی، در، خوا....

ورستاري: دکلمې په اڅېر کې راځي او په دوه ډوله دي.

❖ اسم (نوم)

اسم (نوم): هغه کلمه ده چې په یو پوره او خائنه معنی دلالت کوي لکه، سړی، لږگی، دیوال....

نوم په دوه ډوله ده، بسیط او مرکب

بسیط نوم: هغه نوم ده چې دیوې کلمې څخه جوړ وي او نورې توکي نه لري لکه، کت، کور، کوټه...

مرکب نوم: هغه نوم ده چې د دوو کلمو څخه جوړ وي لکه، فیل مرغ، پوهنتون، زېرمتون....

نوم دمعنی له مخې په اته ډوله ده.

1. خاص نوم: هغه نوم ده چې دخاصو اشخاصو او شیانو لپاره په کارېږي لکه، احمد شا بابا، کابل، ننګرهار....
2. عام نوم: هغه نوم ده چې په عامو شیانو دلالت کوي لکه، احمد، جومات، موټر....
3. شمېر نوم: هغه نوم ده چې د یو شې یا شخص دشمبر ښودنه کوي لکه، دوه کسان، لس ونې اته کتابونه...
4. جنس نوم: هغه نوم ده چې دیو شخص په جنسیت دلالت کوي.
5. مفرد نوم: هغه نوم ده چې په یو شي دلالت کوي لکه، یو قلم، یو کتاب...
6. جمعه نوم: هغه نوم ده چې په ډېرو شیانو دلالت کوي لکه، قلمونه، کتابونه، کورونه...
7. مجرد نوم: هغه نوم ده چې کوم شې په سترگو نه رلیدل کېږي دلالت کوي لکه، عقل، پوهه، فکر، ویره، خوشحالی...
8. معنی نوم: هغه نوم ده چې په یو غېږي محسوس شي یا پدیدې باندې دلالت کوي لکه، غم، اندېښنه، هېله...

نوم دجوړښت له مخې په دوه ډوله ده نارینه نوم ښځینه نوم.

نارینه نوم: هغه نوم یا صفت ده چې لاندې توري پکې راشي نارینه نوم بلل کېږي.

نرمة (ی) لږگی، سړی، وړی..	څرگند (و) تالو، چاکو...	نرم (و) کنډو، پلو...	کوچنی (ه) تره، وراړه، زړه..	هغه نوم چې په پای کې اصلي توري راغلي وي، میز، لاس، غل..
------------------------------	----------------------------	-------------------------	--------------------------------	---

ښځینه نوم: هغه نوم یا صفت ده چې لاندې توري پکې راشي ښځینه نوم بلل کېږي.

څرگنده (ه) اسپه، لېښته، سپینه...	ښځینه (ی) هگی، ډوډی، خولی...	الف (ا) ژړا، خندا، ښوروا...	اوږد (و) ښارو، پېشو، زانگو...	څرگنده (ی) بیاتي، دوستي...	اوږده (ی) ادی، ناوی...
-------------------------------------	---------------------------------	--------------------------------	----------------------------------	-------------------------------	---------------------------

د نوم د جمعه کولو قاعده

دنارینه نوم دجمعه کولو قاعده: مفرد مذکر نوم په پای کې د دغو تورو په راوړلو سره جمعه حالت ته اوږي، ی، گان، یان، ان، ونه.

هغه مفرد مذکر نوم چې په (ی) ختم شوي وي دغه نرمة (ی) په څرگنده (ی) بدلېږي او جمعی حالت ته اوږي.

مفرد	ستوری	منگی	اغزی	بریالی	نوی
جمعه	ستوري	منگي	اغزي	بريالي	نوي

ښځینه نوم جمعه کولو قاعده

دمفرد مونث نوم څخه د دغو ورستارو په راوړلو سره جمعی حالت ته اوږي.

هغه مفرد مونث نومونه چې په څرگنده (ه) ختم شوي وي دغه (ه) په اوږده (ی) بدلېږي او جمعی حالت غوره کوي.

مفرد	پاټه	گټه	پڅه	پښه	چرگه	ژبه
جمعه	پاټي	گټي	پڅي	پښي	چرگي	ژبي

❖ ادات

ادات: هغه کلمې ته وايي چې خائنه پوره معنی نه لري او یو کلمه له بلې کلمې سره تړي پرته له هغه جمله نه جوړېږي. لکه، له، ته، په...

زه کور ته ځم، سلیم له کور راغی. ادا ت په لاندې ډولونو دي،

1. ارتباطي ادا ت، لکه: هسی، که، څه، هم او داسې نور....
2. د عطف ادا ت، لکه: او، که، یا او داسې نور....
3. اضافي ادا ت، (د) دا حمد قلم.
4. تشبیهي ادا ت، غونډی، په خیر، په دود، په توگه او داسې نور....

❖ ضمير

ضمير هغه کلمه ده چې دنوم پر ځای استعمالیږي او د نوم د تکرار مخه نیسي لکه، هغه، دا، زه، دوی...

احمد راغی هغه راغی

شخصي ضمير: د لومړي، دوهم او دريم شخص لپاره کارول کیږي په دوه ډوله ده متصل او منفصل

1. متصل: هغه دی چې په خپلواک ډول نه کارول کیږي دنورو نومونو سره یو ځای راځي لکه، می، مو، یی، دی..
  2. منفصل: هغه دی چې مستقل وي او له بلې کلمې سره یو ځای نه وي لکه، زه، ته، دی، تاسی، دوی...
- ✓ ملکي ضمير: چې یو څیز دیو چا پورې اړوند بولي لکه، زما، ستا...
- ✓ استفهامي ضمير: د پوښتنې لپاره کارول کیږي لکه، څوک، چا...

❖ صفت (ستانونم)

صفت په خپلواک ډول نوم نه وي خو د نوم حالت څرنگوالی بیانوي لکه، سپین، تور، غټ، کوچنی...

اصلي ستاینوم: هغه ستاینوم ده چې دیو نوم اړوند حالت بیانوي لکه، بڼه سړی دهر چا خوښیږي، سپین سهار پسې توره تیاره وي په دوه ډوله ده ساده مرکب.

❖ فعل

فعل هغه کلمه ده چې په یو زمانه کې دیو کار کول یا نه کول باندې دلالت کوي لکه، احمد به ځي، هغه لار، ملالی تللي ده...

فعل دوه برخې لري فاعل او مفعول کار کونکي ته فاعل او چې کار په ترسره کیږي مفعول بلل کیږي لکه، احمد کتاب لولي احمد فاعل او کتاب مفعول ده. فعل دمعنی له مخې په دوه ډوله ده، لازمي فعل، متعدي فعل.

لازمي فعل: هغه فعل چې یوازې په فاعل پای ته رسیږي او مفعول نه لري لازمي فعل په تېره او ناتېره زمانه کې دجملې دفاعل لپاره گردانیږي. لکه، پلوشه لاره، احمد راغی، زه خم، مور خو...

متعدی فعل: هغه فعل ده چې د فاعل سرېږه مفعول هم لري یا فاعل په تېره زمانه کې دمفعول لپاره گردانیږي.

لکه، احمد خط ولیکه، مور اجمل ولیده، ...

دزمانې له پلو د فعل ډولونه

1. تیره زمانه: هغه زمانې ته وایي چې یو کار په تېره زمانه کې اجرا شوی وي لکه، احمد خط ولیکه.

2. حال جاري زمانه: هغه زمانې ته وایي چې یو کار جريان لري لکه، زه خط لیکم.

3. راتلونکی زمانه: هغه زمانې ته وایي چې یو کار په راتلونکې زمانه کې اجرا کیږي لکه، زه به خط ولیکم.

دحال فعلونه

مثالونه	تعريف	دفعل ډول
دشپې لولم، پښونځي ته خم...	هغه فعل چې اوسني وخت کې دیو کار سرته رسېدل په عادي او متلق ډول بیان وي او کار دوام ونه لري.	متلق حال
باران وریږي، خط لیکم...	دیو کار ترسره کېدل په حالت کې بیانوي.	استمراري حال
پښايي لارشي، کاشکي راشي...	په اوسني زمانه کې دیو کار پېښېدل د تمنا، شرط او شک په ډول بیانوي.	احتمالي حال
وخورئ، کښېنئ...	دویو کار سرته رسولو غوښتنه کول بیانوي.	امر حال
مه خورئ، مه لیکه، مه راځه...	دویو کار د نه کولو غوښتنه کول بیانوي.	نهي حال
ته به وڅښي، زه به لارشم دوي به راشي...	دیو کار کېدل په راتلونکې زمانه کې څرگندوي دغه فعل د(به)ادات په زیاتولو جوړیږي.	مستقبل حال

❖ قيد

قید په یو جمله کې دفعل معنی څرگندولی رابښي لکه، ناڅاپه راغی بیا ژر لار (ناڅاپه) او (ژر)دفعلي قیدونه دي.

قید په دوه ډوله ده اصلي قید او غېري اصلي قید.

اصلي قيدونه

1. د زمان قيد: چې دوخت او مهال له مخې د يو فعل پېښېدنه رابښي لکه، اوس، دمخه، هر سهار...
2. دخاي او مکان قيد: چې دخاي او مکان له مخې د يو فعل پېښېدنه رابښي لکه، دلته، هلته، پاس، مخکې..
3. د ټينگار قيد: چې څرگندتيا او ټينگار له مخې د يو فعل پېښېدنه رابښي لکه، په ښکاره، په ډاګه، غاړه په غاړه...

غيري اصلي قيدونه

متعدي قيد		لازمي قيد	
تير زمانه	ناتيره زمانه	ناتيره زمانه	تيره زمانه
مفرد نارينه: احمد ما پوخ پېژني.	مفرد نارينه: محمود زه پوخ پېژندلم.	مفرد نارينه: زه دروند دروند ګرځم.	مفرد نارينه: زه دروند ګرځم.
مفرد ښځينه: احمد ما پخه پېژني.	مفرد ښځينه: محمود زه پخه پېژندلم.	مفرد ښځينه: زه درنده درنده ګرځم.	مفرد ښځينه: زه درنده ګرځېدم.
جمعه نارينه: احمد مور پاخه پېژندو.	جمعه نارينه: محمود مور پاخه پېژندلو.	جمعه نارينه: مور درانده درانده ګرځو.	جمعه نارينه: مور درانده ګرځېدو.
جمعه ښځينه: احمد مور پخه پېژندو.	جمعه ښځينه: محمود مور پخه پېژندلو.	جمعه ښځينه: مور درندي درندي ګرځو.	جمعه ښځينه: مور درندي ګرځېدو.
په پورته جملو کې پوخ دجملي دمفعول لپاره ګردانېږي.		په پورته جمله کې (دروند) دجملي د فاعل لپاره ګردانېږي.	

ليک نښې . ، ؟

په ليک کې ليک نښې ډير ضرور دي که ليک نښې په ليک کې وضع نشي نو ليک مکمل غلطېږي.

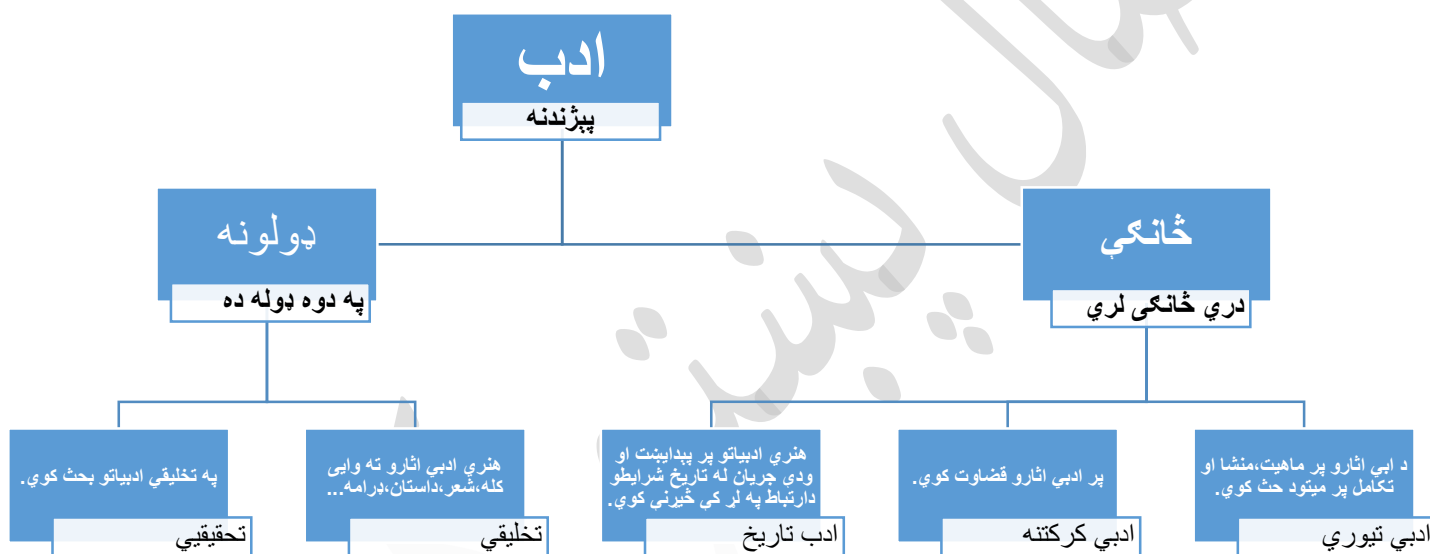
لکه، څه مه، ودرېږه!

څه، مه ودرېږه!

1. ټکي (،) : دجملي په پای کې راځي د پېښورېدو معنی لري، تر لنډيز وروسته هم راځي لکه، ملګري ملتونو مؤسسه م.م.
2. سوالیه (?): دانښه دپښتنې په پای کې راځي لکه، رحمن بابا په څوم کال کې وفات شو؟
3. ندايه (!): دخدايي جملي په پای کې راځي لکه، تاته وایم!، دحیرانتیا په وخت کې هم راځي لکه، اهو! څه ښکلی گل ده.
4. ګامه (،): دجملي یا څو فقرې سره بېلوي لکه، زه چې کابل ته تلم، لاره خرابه وه. دکلمو د پرلپسې عطف په وخت کې هم راځي لکه، دافغانستان ولایتونه : کابل، پکتیا، ننګرهار، کندهار...
5. ټکي ګامه (؛): دا په اوږدو جملو کې د اوږدو فقرو د بېلولو لپاره راځي تر (،) کامې ساحه لویه او تر (،) ټکي وره ده لکه، ژمي چې دواوړې له امله، لاره بنده شي، له یو ځای څخه بل ځای ته، په تلو راتلو کې خنډونه پېښېږي.
6. شارحه (:): ديو موضوع دتشریح لپاره راځي لکه، خوشحال خان خټک لاندې اثار ليکلي: ستار نامه، باز نامه، سوات نامه او داسې نور...
7. ګرښه (-): د معترضه جملي چې د کلام په منځ کې وي په سر او پای کې راځي لکه، زه نن-سره له دې چې ډير مصروف وم-ستا لېدو ته راغلم.
8. ليندۍ (()) : د توصفي هدفونو لپاره راځي لکه، (وګرپوهنه) انټرپالوجي) يو ارزښتمنه رشته ده.
9. ليندګۍ («»): دبل چا را اخیستل شوي مطلب يا وينا د ليندکو تر منځ ليکل کيږي لکه، استاد راته ويل «دکتاب په سمون کې دغور او خیرکې څخه کار واخله».
10. درې ټکي (...): درې ټکي معمولاً ديوې ليکنې څخه دکم شويو مطالبو پر ځای راځي او کله چې د فراګراف په پای کې راشي، نو بيا دجملي دختمېدو ټکي هم پرې وراضافه کيږي لکه، په افغانستان کې هر راز مېوې لکه: انار، انگور، مني، ...؛ هر راز غلې لکه: غنم، جوار، اوربشي، ...
11. درې ستوري (***) دا نښه ديوې رسالې ديوې برخې د سرته رسېدو او دبلې برخې دپيل کېدو په منځ کې راوړل کيږي.
12. ولاړه ګرښه يا سلش (/) دغې نښې ته بېلونکي يا مييزه هم وايي دا نښه د دفترې لېکنو او د هجري، شمسي، ميلادي کلونو د بېلولو لپاره هم راځي.

لنډ گرامري تعريفونه

1. حمد: دالله تعالی ستاینې ته وايي.
2. نعت: د رسو الله (ص) ستاینې ته وايي.
3. مناجات: الله ج ته په پټه زاری او غږ کول ته مناجات وايي.
4. معاديات: پېسو او دولت ته ماديات وايي.
5. معنويات: هر هغه څوک چې علم او پوهه ولري لکه، قران کریم حفظ معنويات بلل کېږي.
6. متن: لوری او نا هوارې ځمکې ته متن وايي .
7. عبارت: دوه يا درې کلمې چې يو بشپړه معنی ولري .
8. لایر: د موسقی اله ده چې سندرې به ورسره ويل کېږي
9. هنر: يو څيز باندې يو څه کمول يا زیاتول ته هنر وايي.
10. عدت: ديو کار تکرار ته عدت وايي.
11. ذهنیت: دمسائلو په اړه فکر او احساس کول ته ذهنیت وايي.
12. کلمه: دحرفونو مجموعی ته کلمه وايي.
13. انتولوجي(انتوگرافي): دپېښو توکم دنژاد په باب علمي څېړنه کوي.
14. ارکیالوجي(لرغون پوهنه): د تاریخ په باب تاریخي تمدنونه، تاو تاریخي موجداتو پ اړه علمي څېړنه کوي.
15. ژبپوهنه: هغه علم ده چې ديوې ژبې اصلي جوړښت تر څېړني لاندې نیسي.
16. نحوه: عربي کلمه ده معنی یې لاره، روش، طریقه ده او په اصطلاح کې دگرامر هغه برخه ده چې په جمله کې دکلمو د ترکیب او ترتیب باندې بحث کوي.
17. اصطلاح: په لغت کې کرنې ته وايي.
18. املا: خپلې يا دبل خبرې سم لیکلو ته املا وايي.
39. ستراتيژیکه ساحه: دغه اصطلاح هغو سیمو ته کارول کېږي چې د جغرافیه موقعیت له پلوه ډېره مهیمه وي.
40. 19. متلونه: لنډ خو له مطلب ډک جملې ته وايي.
20. انشاء: په لغت کې دنوي شي پېداکولو ته وايي او په اصطلاح کې په نظم يا نثر کې دخپلو افکرو بیانولو ته وايي.
21. مقاله: هغې لیکنې ته وايي چې لنډ وي خو د پنځو کرښو څخه کم نه وي.
22. پراگراف: د جملې(لیکنې) يو ډول ده چې يو ځانگړی فکر بیانوي.
23. اړشيف: دعلم په ډگر کې ټول پخواني اثار، لیکنې او داسې نور تاریخي اثار پکې ساتل کېږي.
24. موزیم: ټول پخواني اثار په موزیم کې ساتل کېږي.
25. محاوره: په لغت کې خبر اترو ته ويل کېږي او په اصطلاح کې دویونکي دخبرواترو اسلوب او طریقی ته محاوره وايي.
26. عقل: د عقل د عقل څخه اخیستل شوی چې معنی یې تړل دي يا ديو شي سم درک کولو ته عقل وایي.
27. فکر: ځانگړی پروسه ده چې مجهول پېداکوي.
28. شعور: پوهې ته وايي شعور انسان او حیوان دواړه یې لري
29. وجدان يا (ضمیر): د ذهن محکمه دوجدان او ضمیر په غاړه ده .
30. ابن سینا وايي: دخپل نفس معلم او د وجدان شاکرد ووسه.
31. کتاب: دعنوانونو مجموعی ته کتاب وايي.
32. شخصیت: ديو شخص د خصوصیاتو مجموعی ته شخصیت وايي.
33. منځپانگه: په عنوانونو کې دننه نوبت ته منځپانگه وايي.
34. کیسه: دتیر وخت واقیعتونه يا یادونه بیانول که خیالي وي يا حقیقي .
35. صنعت: دخامو او لومړنیو موادو بدلول په داسې څيز چې دخلکو داستفادې وړ وگرځي.
36. اخلاق: خوي او خصلت ته وايي.
37. روسي څاران: د روسیه واکمنانو مشهورو څېرو څخه و، څار (تزار) په نامه هم یادیږي.
38. کرکتر: هغه شخص يا لوبغاړی چې د کیسې لیکوال یې دپېښو دپېښو پر مخ بیولو لپاره ټاکي.

پښتو ادبياتو تاريخي دورې

دوره	پيل او پای	شاعران	اثار	مرکزونه
لرغوني دوره	۲هـ پېړۍ څخه تر ۱۱ هـ پېړۍ پورې ۱۰۰۰ کاله يې دوام وکړ.	بيټ نيکه، امير کروړ...	ريگويدا، اوستا،	غور، منديش، زمينداور.
منځنۍ دوره	۱۰هـ پېړۍ له نيمايي څخه تر ۱۴هـ پېړۍ دريمي لسيزو پورې.	خوشحال خان خټک، رحمان بابا، محمد هوتک، حميد بابا...	ستار نامه، شاهنامه، پټه خزانه،	
معاصره دوره	۱۳۰۰ هـ څخه شروع تر اوسه پورې.	پنځه ستوري او نور...		

لهجې

لهجه

لهجه هغه غبري معياري بڼه ده چې يوازې د غږيدلو لپاره په کارېږي په دو ډوله ده، وره لهجه غټه لهجه وره لهجه دلوستو کسانو لخوا کارېږي.

غټه لهجه د نالوستو کسانو لخوا کارېږي په درې ډوله ده.

1. ختيځه لهجه: دا لهجه د ننګرهارې لهجې په نوم ياديږي په دغه لهجه کې (پښ، ږ، توري) په (خ، گ، تورو) بدلېږي.
2. لويديځه لهجه: دا لهجه د کندهارې لهجې په نوم ياديږي په دغه لهجه کې (پښ، ږ، توري) په (ش، څ، تورو) دليږي.
3. مرکزي لهجه: دا لهجه دمنځنۍ لهجې په نوم هم ياديږي دافغانستان په مرکزي سيمو لکه، غزني، پکتيا، لوگر، پکتیکا،... کې ويل کيږي. فرعي لهجې
  - وزيرو لهجه: لويديځې لهجې په څير ده (پښ، ږ) په (ش، څ، ږ) بدلېږي.
  - خټکو لهجه: په دغه لهجه کې (پښ، ږ) په (ش، څ، ږ) بدلېږي.
  - احمدزيو لهجه: (ژ) په (ز) او (ش) په (س) ليږي.
  - وردگو لهجه: دا لهجه اصلي مرکزي لهجې په ډله کې راځي.
  - افريديو لهجه: (ا، ي) په (و) بدلېږي.
  - يوسفزيو لهجه: دا لهجه داصلي ختيځو لهجو په ډوله کې راځي.
  - اجور لهجه: په دغه لهجه کې (غ، ت) په (گ، خ) بدلېږي.
  - مومندو لهجه: دغه لهجه په دروند او څير غږ ويل کيږي.
  - خوگياڼيو لهجه: (و) په (ي) بدلېږي.
  - کاکړی لهجه: (ژ) په (ز) بدلېږي.

ادب او شعر

1. نثر

نثر: پښتو معاصر نثر له ۱۹۵۰ع کال نه وروسته پراختيا ومونده په پښتو ژبه کې لومړی نثر ابو هاشم سرواني «سالو وږمه» ۳ ه پيړۍ کې ليکلی ده وروسته بيا سلمان ماکو «تذکره الاولياء په اوومه ه پيړۍ کې وليکه.

نثر په لغت کې دملغرو شيندلو ته وايي او په اصطلاح کې هغه کلام چې وزن او قافيه ونه لري نثر بلل کيږي.

مسجع نثر: هغه نثر چې اخيري کلمې دخبرو يو شان وي مسجع نثر بنسټ پير روښان په (۹۲۶-۹۸۵ه ق) کال کې خير البيان وليکه.

ساده او روان نثر: دلسمې ه پيړۍ وروسته دپښتو نثر لمن پراخه شوه او د ساده نثر لارښود خوشحال خان خټک ده «ستار نامه او بياض»، عبدالقادر خان خټک

«گلدسته»، افضل خان خټک «تاريخ مرصع»، گوهر خان خټک «قلب السیر» په ساده نثر ليکلي دي .

دليکنې او طرز له مخې دنثر په درې ډوله ده

1. ساده نثر: هغه نثر چې لفظي او معنوي صنايع پکې نه وي کارول شوي.
2. فني نثر: چې ليکوال ورسره خپل عواطف احساسات هم ملګري کړي.
3. ساده ولسي نثر: د خلکو په ژبه چې ځنګه ويل کيږي هغسې ليکل کيږي.

پښتو پخوانی نثر په درې ډوله ده

1. متکليف نثر: دا ډول نثر د باسواد قشر (ليکوال) لخوا دعربي او درې ژبو تر اغيزې لاندې ليکل شوی وي او دغه نثر غوره بيلگه د سلمان ماکو «تذکره الاولياء» په ۶۱۲ ه کال ليکلی ده.

2. مسجع يا قافيه وال نثر: په دې ډول نثر کې ليکوال وزن لرونکی او مسجع کلمې دشعر دقافيه په څير کارولي وي بيلگه يې په لسمه ه پيړۍ کې پير روښان «خير البيان» او د اخوند درويزه «مخزن السلام» کتاب ده.

3. ساده او روان نثر: په دې ډول نثر کې نه سجع ليدل کيږي او نه د متکلفو نثرونو په څير لفظي کرکيج بنسټي بيلگه يې خوشحال خان خټک «ستار نامه» په ۱۰۷۶ ه کال ليکلی ده.

2. ادبي ټوټه: دشکل په لحاظ دلنډو کيسو څخه وره خو دمضمون په لحاظ هر څه پکې راتلای شي .

3. لنډه کيسه: په لويديځ ادب کې (Short story) بلل کيږي لنډه خو له داسې عناصرو څخه جوړه وي چې يو له بل سره تړلی او تر يو اغيزې لاندې وي لومړی لنډه کيسه په غرب کې رامنځ ته شو د اډکارلن لخوا ۱۹ م پيړۍ کې پښتو ادب کې سيد راحت زاخيلي «کونډه نجلۍ» اردو کې پرلپم چند لخوا افغانستان کې عبدالحی حبيبي وليکله .
4. ناول: ناول لاتني کلمه ده لغوي معنی يې نوي، تازه او عجيبه څيز ده اصطلاح کې هغه داستانونه وايي چې له لنډې کيسې څخه لوي خو له رومان څخه لنډ وي پښتو ادب کې لومړی ناول سيد راحت زاخيلي « ماه رځي » ۱۹۱۰م کال وکښ، افغانستان کې لومړی ژباړل شوي ناول د ويکتور هوکو (بيوزلان) ده پښتو ژبه کې لومړی ناول (پټه مينه) برهان الدين کشکي ده.
5. رومان: فرانسوي کلمه ده معنی يې خيالي داستانونه او په اصطلاح کې هغه داستانونه ته وايي چې له ناول څخه اوږد وي.
6. ادبي ليکونه: هغه ليکونونه وايي چې په خانگري هنري بڼه ليکل کيږي.
7. ادبي راپور تاژ: هنري ادبياتو خانگري ژانر ده. د پيښې تعبير، تفسير، او تحليل په هنري ژبه راغلی وي.
8. داستان: حماسي ادب يو خائنه فورم ده لنډې کيسې څخه لوي خو له ناول څخه کوچنی وي.
9. سفر نامه: سفر کونکی خپلې خاطرې د قلم په ژبه ليکي.
10. طنز: عربي کلمه ده معنی يې ناز، کرشمه، پيغور ده او په اصطلاح کې د هنري ادبياتو يو ژانر ده چې د ليکوال اصلي مقصد نيوکه او انتقاد وي.
11. ډرامه: د ډرامې يوناني کلمې څخه اخيستل شوي معنی يې قعل او عمل ده افغانستان کې لومړی ډرامه عبدالاکبر اکبر «دری يتيمتان» ۱۹۲۷م کال وليکله او په

اصولوبرابره ډرامه اسلم خټک «وينو جام» ۱۹۳۵م کال وليکله

ډرامه د موضوع له مخې په دوه ډوله ده تراژيډي (ژړونکی) کوميډي (خندونکی)

ډرامه د جوړښت له مخې په درې ډوله ده ۱: سټيج ۲: راډيو ۳: تلويزون

درې برخې لري پيل، اوج او پای

نظم

1. نظم: پيل په ۱۳۹ هـ ق کال په پښتو کې رامنځ ته شو .

نظم په لغت کې ملغرو پېيلو ته وايي او په اصطلاح کې هغه شعر ته وايي چې وزن او قافيه ولري .

په دوه ډوله ده ملي او عروضي

ملي نظمونه: يوازې په پښتو ژبه کې موجد دي لکه، لنډۍ، نارې، بکتۍ، چاربيته...

2. لنډۍ: نور نونه هم لري لکه، مسره، ټيکۍ، ټپه د پښتو ادبياتو شفاهي برخه ده ويونکی يې معلوم نه وي زياتره دښخو له خوا ويل کيږي دوه مسرې لري

لومړی مسره يې ۹ سيلابيه (څپې) لري دوهمه مسره يې ۱۱۳ سيلابيه لري.

سيلاب (څپه، هيجا): د حرفونو له حرکتونو څخه بحث کوي.

مسره	۱	۲	۳	۴	۵	۶	۷	۸	۹	۱۰	۱۱	۱۲	۱۳
لومړی	که	په	می	وند	کی	ش	هید	نه	شوی				
دوهمه	خدای	زو	لا	لـ	سیه	بی	نن	گی	ته	دي	سا	تی	نه

3. نارې: ډېر ډولونه لري لکه، تاريخي نارې، اتن نارې، نکلونو نارې...

4. بکتۍ: يو سر يا پير لري سر يې دهر بند په پای کې تکرار يږي دسر لومړی مسره يې اوږده او دوهمه يې لنډه وي.

5. چاربيته: اوږده اوږده حماسي اړ عشقي مضامين پکې راوړل کيږي يو سر لري او ورپسې بندونه راځي هر بند په پای کې قافيه تکرار يږي .

6. نيمگۍ: سروکی يو ډول شعر ده له لنډيو سره ويل کيږي دوه مسرې لري.

عروضي نظمونه د پښتو سر بيره په نورو ژبو کې هم راځي.

1. شعر: شعر په لغت کې نازک خيال ته وايي او د شعر په اصطلاح کې هر هغه کلام چې هنري ارزښت ولري شعر بلل کيږي شعر په دوه ډوله ده سپين شعر او

آزاد شعر.

سپين شعر: هغه شعر ته وايي چې وزن او قافيه ونه لري دبیتونو وزن يې سره برار وي خو د قافيه له قيد څخه ازاد وي.

آزاد شعر: هغه شعر ده چې قافيه پکې حتمي نه وي وزن يې دکومي ټاکلی بېلگې تابع وي.

2. **عزل:** په لغت کې د پنځو سره خبرو کولو ته وايي او د شعر په اصطلاح کې ټول بیتونه یې په وزن برابر وي او د یو مطلع او مقطع لاندې ویل کېږي د غزل د بیتونو شمېر د ۵ څخه تر ۱۶ پورې رسیږي.
  3. **رباعي:** رباعي معنی څلوریزه چې څلور بیته او اته مسرې لري د پند او نصیحت خبرې پکې راځي.
  4. **مخمس:** عربي کلمه ده هغه شعر ته وايي چې پنځه پنځه مسرې لري .
  5. **مسدس:** عربي کلمه ده هغه شعر ته وي چې دوه مسرې لري او نیم بیت ته مسره وايي.
  6. **قصیده(بولسله):** لغوي معنی یې قصد کولو ته وايي او د شعر په اصطلاح کې هغه شعر ته وايي چې تریو مطلع لاندې ویل کېږي ۱۶ نه تر ۲۰۰ پورې بیتونه لري .
  7. **قطعه:** دوه یا تر دوو زیات بیتونه دي چې لومړي بیت دوه مسرو قافیه سره یو شی نه وی خو د بیتونو دویمې مسرې سره یوشی وي.
  8. **مثنوي:** مثنوي کې ټول بیتونه ريو ډول قافیه نه لري هر بیت دواړه مسرو قافیه سره یوشی وي رزم، بزم او تصوفي موضوعات بیانېږي.
  9. **مربع:** یو ډول شعر ده چې دوه دوه بیتونه لري.
  10. **مستزاد:** یو ډول شعر ده چې یو مسره یې اوږده او بله لنډه وي.
  11. **ترجیع بند:** دنظم هغه ډول ده چې قافیه یې مختلفې او وزن یې یو ډول وي بیتونو شمېر یې ډنه تر ۱۰ پورې رسیږي.
  12. **ترکیب بند:** دترجیع بند غوندې دی پرې یې بیل بیل بیتونه راځي او بیله قافیه او معنی لري.
  13. **ژانر:** فرانسوي کلمه ده نوعه، ډول په معنی ده اروپا کې پخوا دغه درې ژانرونه موجد وو.
- اپیک: حماسي ته وايي نظم او نثر دواړو کې راتلای شي لکه، هندي مهباراته مرسوس، افغانستان شاهنامه، ادم خان او درختی، مؤمین خان او شیبیرینو. لیریک: د لایر لاتني کلمې څخه اخیستل شوي د موسقي یو ډول اله ده عنایي اشعارو لپاره کارول کېږي. اپیک: اپیک کې مشهور ژانرونه دوه دي (تراژيډي، کوميډي)

❖ ولسي ادبيات

منظوم ولسي ادبيات: منظوم ولسي ادبيات دوه برخې لري عامې سندرې، خاصې سندرې

عامې سندرې: هغه سندرې چې شاعر یې معلوم نه وي، لکه، میندو سندرې، ماشومتانو سندرې، لنډې، نکلونه، کاکړې، منظوم فالونه، سروکې، تاریخي نارې.

عامې سندرې: هغه سندرې چې شاعر یې معلوم وي، لکه، رباعي، شعر، غزل، داستان....

منثور ولسي ادبيات: ولسي نثرونه هغه اوږدې او لنډې خوږې ویناوې چې په ولسي ډول رامنځ ته کېږي.

متلونه

متل او محاري دوه ځانگړي ډولونه (ژانرونه) دي. متلونه په دوه ډوله دي منظوم متل منثور متل

منظوم متل:

منثور متل:

سبک: سبک په لغت کې طرسقې او طرز ته وايي او په اصطلاح کې دنظم او نثر یو خاص ډول ده سبک په څلور ډوله ده.

روښاني سبک: دغه سبک ډیر روښان (بايزيد روښان) لخوا رامنځ ته شوی اخلاقي دیني مضامين پکې ځای پرځای شوي.

تصوفي سبک: اخلاقي، عشقي، ټولنيز او انتقادي مضامين پکې نغښتي دي، تصوفي سبک لارويان: پير محمد کاکړ، بېد اشغری، رحمت الله داوي.

حماسي سبک: دا سبک په ادبي فنونو سمبال ساده روان او خواږه اشعار لري.

هندي سبک: ځانگړتيا، په لږو خبرو کې ډیرڅه راڅغاري، له ژند نه شکایت، له حده زیاته مبالغه، د شعر په لوړتیا فخر کول، پیروان: گامکار خټک، کاظم خان شیدا، ملا محمد، بېدل،

تشبيهه

تشبيهه: ورته ته وايي دا ورته والي به يا په بڼه کې وي يا په معنی کې. تشبيهه پنځه رکنه لري.

1. مشبه: چې دېل شي سره ورته يا تشبيهه کېږي لکه، مخ له گل سره.

2. مشبه به: چې دېل شي ورته والی يا تشبيهه ورسره کېږي.

3. تشبيهه وجه: هغه مشترک صفتونه چې دمشبه او مشبه به ترمنځ موجد وي.

4. تشبيهه توری: هغه توري چې مشبه او مشبه به سره تړي لکه، هعسی، که، په څېر...

5. تشبیه عرض: هغه مطلب چې له تشبیه څخه اخیستل کیږي.

هیڅ مې نه زده ممیت که اور دي دا په اور سوئم په رضا که زور دي دا

«محبیت» مشبه «اور» مشبه به «که» تشبیه توری

دبادام په څیر مې زړه سوری سوری شي چې راپورته په غمزه سترگو باڼه

«زړه» مشبه «بادام» مشبه به په څیر د تشبیه کلمه «سوری سوری» د تشبیه عرض

چې ایی مې بې صرفی دژگي ولې کږې ورومې دي دیا که لور دي دا

«وروخې» مشبه «لور» مشبه به «کوروالی» د تشبیه وجه

مفروغه تشبیه: چې په یو بیت او نیم بیټي کې دهری مشبې تر څنګ مشبه به راغلی وي.

لال دې شونډې غاښ ملغلرې فوله دې غونچه قند دې فبرې

«شونډی» مشبه «لال» مشبه به «غاښ» مشبه «ملغلرې» مشبه به

ملفوفه نغارلې تشبیه: هغه تشبیه چې په یو بیت کې مشبه او په بله کې مشبه به راغلی وي.

تورې زلفې شنه خالونه سره (فشار) شنه توتیان دي سره گلان تور بنامار

«زلفې، خالونه، رخسار» مشبه «توتیان، گلونه، بنامار» مشبه به

نادر تشبیه: هغه تشبیه چې په شاعرانو کې لږ استعمالیږي.

لکه ښ دسیلاب فلاص له گمراهی یم پر اوږو د رهبر سپور یم تر منزله

میتدله تشبیه: هغه تشبیه چې په شاعرانو کې زیانت استعمال ولري.

مخ دې لکه گل صنم زلفې دي سنبل صنم

«مخ» له «گل» سره او «زلفې» له «سنبیل» سره تشبیه شوی.

مجمله تشبیه: هغه تشبیه چې د طرفینو تر منځ یې د تشبیه وجه لفظ نه وي ذکر شوی.

مخ دې لکه لمر ورته څیر کتلی نه شم ځکه یې دمدمې له عهدو وتلی نشم

مرسله تشبیه: هغه تشبیه چې د تیبیه ادات یا کلمې په بیت کې ذکر شوي وي.

بنامارونو غوندې گرمې په کونجونو نشته هیڅ په زړه کې ډار دتورو زلفو

موکده تشبیه: هغه تشبیه ده چې دمشبه به ترمنځ د تشبیه ادات یا کلمې په بیت کې نه وي ذکر.

❖ قافیه

قافیه: قافیه عربي کلمه ده په لغت کې وروسته ته وايي او په اصطلاح کې دبیتونو ورستی هم اهنکی ته قافیه وايي دمصرع په پای کې راځي او تکراریږي.

کامله قدرت دتا دی نادره صفت دتا دی

قدرت او صفت دبیت قافیه شوه

وزن: دنظم اساسي رکن ده دخپو شمیر ته وايي.

دور: په لغت کې پیر، دوران او حرکت ته وايي او په اصطلاح کې نظم له پیل څخه تر پای پورې یو دور لري.

روي: دقافیه هغه توری چې دهغه پرته قافیه همغري نه راځي او په دوه ډوله ده.

مطلق روي: که چېرې دروي توری حرکت ولري مطلق روي بلل کیږي.

مقید روي: که چېرې دروي توری حرکت ونه لري مقید روي بلل کیږي.

ردیف: ردیف تر قافیه وروسته په همهاغه یو لفظي او معنایزه بڼه بیا تکراریږي.

هیڅ نقصان دساده مسن وجمال نشته

د افتاب په رفسار هم خط و خال نشته

چې بدل یې په کچکول دمهتاب فوان کړ

داعتماد دزمانې په کمال نشته

نښلولی زمانې په کوم سبب یې

لکه ژبه مود زما پر وبال نشته

جمال، خال، کمال او وبال قافیه ده نشته د بیت ردیف ده

بیان علم (بدیع) صنعت

بدیع صنعت چا رامنځ ته کړ؟

بدیع علم په لغت کې نوي شي ته وايي او په اصطلاح کې هغه علم ده چې دهغه په واسطه دکلام ښوالي وچه څرگندېږي.

بیان علم دعباسیانو په دوره کې رامنځ ته شو بیان علم په اړه دلومړي ځل لپاره (عبدالله مثنیٰ) څیړنې وکړې د نوموړي دزیریدو نیته نه ده معلومه خو د وفات نیته یې (211هـ) کال ښودل شوی د عبدالله بن معتر لخوا وضع شو په کال (۲۸۴هـ) کې د (البدیع) په نوم یو کتاب ولیکل شو .

❖ لفظي صنعت

1. توشیح: هغه ادبي صنعت ته ویل کېږي چې دبیټونولومړی توري سره یو ځای شي دهغه څخه یو نوم، بیت یا جمله جوړه شي.

2. تجنیس: هغه ادبي صنعت ته ویل کېږي چې شاعران په خپل کلام کې داسې کلمې راوړي چې شکل یې یو څو په معنی کې توپیر ولري.

چې دیا په زړه کې اور دمینې بل شي په اوربل یې لمبې گډې مال یې بل شي

په لومړی بیت کې (بل) دارر لگیدو په معنی ده او په دوهم بیت کې ((بل) دبدل په معنی ده، او په لاندې ډولونه لري.

➤ تام تجنیس: هغه ادبي صنعت ته ویل کېږي چې شاعر په خپل شعر کې داسې دوی کلمې راوړي چې شکل یې یو څو په معنی کې توپیر ولري.

➤ فراق په ما موری دزړگي وینې اشنا مې نشته الله مې ویني

➤ په لومړی بیت کې (ویني) دویني په معنی ده او په دوهم بیت کې (ویني) دلیدو په معنی ده.

➤ ناقص تجنیس: شکل او معنی یو څو په حرکاتو کې توپیر ولري.

➤ مرکب تجنیس: هغه تجنیس ته ویل کېږي چې یو کلمه یې بسیطه او بله یې مرکبه وي په دوه ډوله ده متشابه مرکب، مفروق مرکب، متشابه تجنیس: هغه تجنیس چې بسیطه او مرکبه کلمه یې دواړه یو ډول شکل ولري.

3. ستا په مخ باندې اور بل دی مکه اوربل مې په گوگل دی

په لومړی مسره کې (اوربل) ددندي وینتان او په دوهم بیت کې (اور) او (بل) دوه مرکبې کلمې دي.

4. مفروق تجنیس: هغه تجنیس چې بسیطه کلمه یې دبسیطې او مرکبه کلمه یې د مرکبې شکل ولري .

چې په سترگو چراغ وویني په تنگ موه ونه مری دژوندونه وي پتنگ

لومړی بیت کې (پتنگ) بسیطه او (په تنگ) مرکبه کلمه ده

5. قلب: په لغت کې سرچېبه کولو ته وايي او په اصطلاح کې د دوو یا زیاتو داسې کلمو راوړل دي چې توري یې په بڼه کې یو ډول خو په ترتیب کې اوبتني وي.

د دوران له انقلابه لا قا شي اعتماد به دانا مه په اقبال کا

په پورته بیت کې لایقا په اقبال اوبتني.

6. تروصیح: عربي کلمه ده په لغت کې د جواهرو کښولو ته وايي او په اصطلاح کې شاعر خپل شعر په څو برخو وویشي او هره برخه یې دبلې په مقابل کې راوړي .

موتک چې دنیا غواړي هغه (نمور دی موتک چې عقبا غواړي هغه مذبوردی

7. سجع: په لغت کې دکوتري موزون اواز ته وايي او په اصطلاح کې دجملو ورستی هم اهنکي ته سجع وايي سجع په نثر کې راځي او دغه ډول نثر ته مسجع نثر وايي.

دقوار یا ژړا وي یا فندا

8. تضمین: هغه ادبي صنعت ته ویل کېږي چې شاعر دسند یا مثال په توگه یا د خپل کلام دتقوي لپاره د مضمون اړوند د بل شاعر دنظم یو ټوټه راوړي.

دا دنیا ده فدای له عشقه پیدا کړې دی چمن په دې نشییم ده پرده سپړي

لومړی بیت د رحمان بابا او دوهم بیت د حمید مومند ده او دغه بیت حمید مومند تضمین کړی.

❖ معنوي صنعت

1. سوال جواب: هغه ادبي صنعت ته ویل کېږي چې شاعر په خپل شعر کې پوښتنې او حوابونه سره یو ځای کړي .

2. ارسال المتل: هغه ادبي صنعت ته ویل کېږي چې شاعر په خپل شعر کې یو مشهور متل راوړي .

- چې اوربشې کړې کله غم کيږي درېښتيا چې څه کړې هغه به افلې
- 3. طباق:** دې صنعت ته د تضاد يا مقابل هم وايي که شاعر په خپل کلام کلام کې داسې کلمې راوړي چې يو دبل ضد وي لکه، تور سپين، شپه ورځ....
- هر سهار سترگې دگل په اوښکو ډکې په دا باغ کې بې ژړلو فندا نشته
- 4. مراعت النظر:** دې صنعت ته تناسب او تلفين هم وايي که شاعر په خپل شعر کې داسې کلمې سره يو ځای کړي چې يو دبل سره تناسب او نژدې والی ولري.
- که هر څو يې په تندي ډدی اړې زلفې شانه نه پريږدي دمستې فوړې زلفې
- 5. حسن تعليل:** ههغه صنعت ته وايي چې شاعر دکوم وصف لپاره يو مناسب عطف راوړي.
- کعبې تور کميس اوغستې دې له غمه مظلومان قرباني کيږي بې مسابه
- په دې بيت کې شاعر دا دليل راوړی چې کعبې دمظلومانو دوژلو له امله تور کميس اغوستی ده.
- 6. لف النشر:** هغه ادبي صنعت ته ويل کيږي چې شاعر په خپل شعر کې لومړی څو شيان ذکر کړي او وروسته هغه بيان کړي.
- په ځان او په بهان کې ما دوه څيزه دي وکښلي په ځان کې دواړه سترگې په بهان کې واړه ښکلي
- 7. مبالغه:** که شاعر په خپل شعر کې د يو شي وصف تر اندازې زيات بيان کړي مبالغه بلل کيږي او په درې ډوله ده.
- تبليغ: چې مدعا هم د عقل او د عادت له مخې امکان ولري.
- له فوشمال سره که کينې يو څو کاله دا دغره ښک به واړه شاعران شي
- اغراق: چې مدعا يې د عقل له مخې امکان ولري خو د عادت له مخې امکان ونه لري.
- زه (همان په زړه نړی کړم هغه انجونو چې يې ملا ده د وينته په دود نړی
- غلو: چې مدعا يې د عقل او د عادت له مخې ناسونې وي .
- بې له تا هسې ضعيف يم گلرفسار پر مباب باندې که پښه ډم نه ماتيږي
- 8. تجاهل العارف:** هغه ادبي صنعت ته ويل کيږي چې شاعر ديو معلوم شي مجهول وگني سره له دې چې مطلب ښه پوه وي خو بيا هم دنزاکت لپاره ځان ناپامه واچوي.
- دا بورا ده چې پر پاڼه دگل ناست دی که پر مخ دگل رفسار ده توره زفه
- 9. کيسې (غز):** ديو شي خواص او نښې وښودل شي بيا د دغو خواصو اور نښو له مخې له مخاطب څخه د هغه شي دښودلو پوښتنه کيږي.
- له پاسه راغی سور بلوڅ اغوستي يې پنځه پنځوس
- 10. تلميح:** تلميح په لغت کې په مالگه کولو ته وايي او په اصطلاح کې هغه شعر ته وايي چې شاعر په خپل شعر کې يوې مشهورې پيښې ته اشاره وکړي.
- د دنيا په دښمنې کې عيسی وفوت واسمان ته په دوستی کې يې لافې تمت الئرا ته قارون هسې
- 11. تکرار حسن:** هغه ادبي صنعت ته ويل کيږي چې شاعر دکلام دښه والي لپاره کومه کلمه تکرار راوړي.
- بيا راتله دې و بهان ته بل وار نشته بل وار نشته بل وار نشته وار دې دا
- 12. رجوع:** په لغت کې بيرته گرځيدلو ته وايي او په اصطلاح کې هغه صنعت ته وايي چې شاعر يو مطلب څرگند کړي ورسته ديو خاص عرض لپاره دخپلې خبرې گرځي.
- نه بفت دې دمغلو نه زما څه عقل کم دی دا پيړی ده چې مي کار (دهم برهم) دی
- 13. ذوالقوافي:** هغه ادبي صنعت ته ويل کيږي چې ديو څخه زياتې قافيې ولري.
- چا دشرف ورکي دليلا نه مجاب لری کړ چا د ژوند سفر کې د ميا نه شتاب لری کړ
- 14. المريع:** هغه نظم ته وايي چې يو شاعر يو رباعي داسې راوړي چې عمودي او افقي يو ډول ولوستل شي.

پښتو شاعران او ليکوالان

نوم	پلار نوم	پيدايښت کال	ځای	وفات کال او ځای
عبدارحمن بابا	عبدالستار	۱۰۴۲ هـ ق	بهادر کلی	۱۱۲۸ هـ ق هزار خان هديره کی
خوشحال خان خټک	شهباز خان	۱۰۲۲ ق	پيښور اکورا کلي	۱۱۰۰ هـ
اشرف خان هجري	خوشحال خان خټک مشر زوي	۱۰۴۴ هـ ق	پيښور اکورا کلي	۱۱۷۶ هـ ق زندان
صدر خان خټک	خوشحال خان خټک	۱۰۶۵ هـ ق	پيښور اکورا	۱۱۲۴ هـ ق
عبدالقادر خان خټک	خوشحال خان خټک	۱۰۶۳ هـ ق	پيښور اکورا	۱۱۲۵ هـ ق
سکندر خان خټک	خوشحال خان خټک	۱۰۶۸ هـ ق	پيښور اکورا	۱۱۱۶ هـ ق
افضل خان خټک	اشرف خان هجري	۱۰۷۵ هـ ق	پيښور اکورا	۱۱۶۱ هـ ق

خوشحال خان خټک	۱۰۶۵ هـ ق	پېښور اکورا	۱۱۳۶ هـ ق
غني خان	۱۲۹۳ هـ ق	پېښور هشتتغری اتمانزو کلی	۱۳۷۵ هـ ق
سید بهاولدین مجروح	۱۳۰۶ هـ ش	کونړ اسمار	۱۳۶۷ هـ ش پېښور
حاجي جمعه بارکزی	؟	کندهار زاړه ماشور کلی	۱۲۵۹ هـ ق
گل پاچا الفت	۱۲۸۸ هـ ش	پغمان عزیز خان گڅ	۱۳۵۶ هـ ش
مراد علي صاحب زاده	۱۲۲۳ هـ ق	ننګرهار کامه	۱۲۹۷ هـ ق
بایزید روبشان	۹۲۶ ق	پنجاب جالندر	۹۸۵ ق
محمد موسی شفیق	۱۳۰۸ هـ ش	ننګرهار	۱۳۵۷ هـ ق ثور کودتا
عبدالحی حبیبی	؟	کندهار	۱۳۶۳ هـ ش
ارزاني خوشکي	۹۲۹ هـ ق	پنجاب قصور	۱۰۲۸ هـ ق
سلیمان ماکو	؟	کندهار ارغستان	؟
علي محمد مخلص	۱۰۱۵-۱۰۲۰ هـ ق	کندهار	۱۰۸۰ هـ ق
همزه شينواری	۱۲۸۶ هـ ش	پښتونخوا خیبر لورگی	۱۳۷۲ هـ ش
پير محمد کاکړ	؟	شاولي کوټ حضرت جي زیارت	۱۲۱۶ هـ ق
مولوي محمد صالح هوتک	۱۲۶۹ هـ ش	کندهار	۱۳۳۹ هـ ش کندهار
قیام الدین خادم	۱۳۲۵ هـ ش	ننګرهار کامه	۱۳۵۸ هـ ش زرشوي کلی
سید شمس الدین مجروح	۱۳۲۳ هـ ش	شینګورک	۱۳۸۱ هـ ش امریکا
عبدالرحمن پژواک	۱۲۹۷ هـ ق	ننګرهار سرخرو	پېښور
عبدالشکور رشاد	۱۳۰۰ هـ ش	کندهار پنجواي	۱۳۸۳ هـ ش کندهار
عبدالروف بینوا	۱۲۹۲ هـ ش	کندهار	۱۳۶۳ نیویارک
عبدالحمید مومند	؟		۱۱۴۸ هـ ق
اخوند درويزه	۱۹۴۰ هـ ق	ملیزو	۱۰۴۸ هـ ق
پوهان صدیق الله ریښتین	۱۲۹۸ هـ ق	مومند سره قمر	۱۳۷۷ هـ ق بیسود
شاه حسن هوتک	۱۱۱۴ هـ ق	زابل	۱۱۵۱ هـ ق
محمد هوتک	۱۰۸۴ هـ ق	کندهار کوکران	۱۱۵۰ هـ ق
حسین (بلخي ابن سینا)	۳۷۰ ق	بخارا ابشانه	۴۲۸ ق همدان
محمد هاشم میوند وال	۱۲۹۸ ل	غزني مقر	۱۳۵۲ ش
ملنگ جان(محمد امین)	۱۲۹۳ ل	ننګرهار بیسود	۱۳۳۶ ل ننګرهار

دشاعرانو آثار

شاعر	آثار	شاعر	آثار
خوشحال خان خټک	ستار نامه(رتبور) زندان ۱۰۷۴ کال کې وليکه، فراخنامه، طب نامه، فراخنامه، باز نامه، بیاض.	شمس الدین کاکړ	سراج الموتی
پير محمد کاکړ	معرفت الافغان ۱۱۹۵ ش تالیف	حافظ گل محمد مرغزي	احمد شاهي شاهنامه
ميا اکبر شاه	آزادی تلاش(سفر نامه)	شیخ قاسم	اولیا افغان
سلمان ماکو	تذکره الاولیا ۶۱۲ هـ ش تالیف(نثر بڼه)	ملا فیض محمد اخوندزاده	روضه المجاهدین(نظم)
محمد هوتک	پټه خزانه ۱۱۴۱-۴۲ هـ ق تالیف	صدیق الله ریښتین	نومیالی شاعران
شیخ متي	خدای مینه	مومین پټوال	اوسني شاعران
علي محمد مخلص	سراج الافغان، مرآة الافغان، حالنامه	کبري مظهري	پښتني شاعران او لیکوالان
گوهر خان خټک	قلب السیر(ژباړه)	عبدالحمید اثر	تیر هیر شاعران
ملا نور محمد غنجی	نافع المسلمین	مولوي احمد	ادم خان درخانی
عبدالاکبر اکبر	دری بیتیمان(درامه)	افضل خان خټک	تاریخ مرصیع، عیار دانش
سید خیال بخاري	پښتو صرف نحوه	حسب گل کاکا خېل	نقش نگین
شیخ گټه	لرغوني پښتانه	محمد هاشم سرواني	سالو ورمه(لومړی نثري کتاب)
محمد بن علي بستي	تاریخ سوري	ميا محمد يوسف	توبه النصوح
عبدالروف بینوا	اوسنی لیکوال، پريشانه افکار، پښتني ميرمني	شیخ بوستان پریخ	بوستان

این سینا	الشفاء، القانون	دوست محمد کاکړ	غر غنبت نامه
شیخ بوستان	بوستان الولیا	میا آزاد خان	د مری پیغام
محمد صدیق روهی	د پښتو ادبیاتو تاریخ	موسی شفیق	پیغام، عقیریان، ننگرهار شاعران
بی بی نیکبخته	رشاد الفقرا	سید راحت زاخلی	کونده نجلی (لومړی لنده کیسه)
مثل خان راهی	د خوشحال خان دبن کلونه	عبدالحی حبیبی	توریالی پښتانه
اریون یون	ورمی ورمی	شیخ سعدي	پښتو بوستان

پښتو ادب کې بهرني شاعران

نوم	خای	زیریدنه	اثر
بوریس اندریویچ	جرمني	۱۸۰۵م	پښتو منتخبات
هنري جورج راورتي	انگلستان	۱۸۲۵م	گلشن روه
هنري والتر بلیون	هندوستان	۱۸۳۴م	پښتو گراکر، پښتو ډکشنري
نور بورن	بریتانیه	؟	بنو زموږ افغاني سرحد
جیمز ډار مستیر	فرانسیه	۱۸۴۹م	پښتونخوا شعر هار بهار
پروفیسر مارگن سٹیرن	ناروی	۱۸۹۲	پښتو گرامر

پښتو قلمي نسخې

خای	نسخو شمیر	پښتو اکاډمی
پښتو اکاډمی	۵۲۰ نسخې	انگلستان
علوم اکاډمی	۱۷۷ نسخې	هند
افغانستان ملي ارشیف	۱۲۶ نسخې	پخواني شوروی
		۱۶۹ نسخې
		۱۴۴ نسخې
		۵۰ نسخې

پښتو ادب کې دښخو ونډه

نوم	پلار	خای او زیریدنه	وفات او خای	اثر
نیکبخته	شیخ الله داد			آرشاد الفقراء
سایره	سید زیور شاه		۱۲۹۲ ش	
زرغونه کاکړ	ملادین محمد	کندهار پنجوای		بوستان د فارسي ژباړه
حمیده	سید حضرت شاه	ننگرهار	۱۲۹۷ ش	
هاذفه هروي (کشور)	محمد عثمان درانی	هرات	۱۳۴۰ ش	اثر هاذفه هروي
رابعه بلخي	بابر شاه معصري وه	کندهار	۹۲۰ ه ق	

❖ اجد توري

دشمېر يو خاص ډول ده چې زموږ کلاسيکه شاعرانو او ليکوالانو به د وخت او نېټې لپاره کارول.

مجموعه: (اجد هوز حطی کلمن سعفس قرشت تخذ ضظغ)

اجد توري

ا	ب	ج	د	ه	و	ز	ح	ط	ی
۱	۲	۳	۴	۵	۶	۷	۸	۹	۱۰
ک	ل	م	ن	س	ع	ف	ص	ق	ر
۲۰	۳۰	۴۰	۵۰	۶۰	۷۰	۸۰	۹۰	۱۰۰	۲۰۰
ش	ت	ث	خ	ذ	ض	ظ	غ		
۳۰۰	۴۰۰	۵۰۰	۶۰۰	۷۰۰	۸۰۰	۹۰۰	۱۰۰۰		

کانکور سوالونه

1. په لاندې جملو او عبارتونو کې مثل په نښه کړئ؟
 1) سپین سترګي کول (2) دښو غوښو ښه شوروا وي (3) پوزه پرې کول (4) یاد پیمانته کول
 2. لاندې جملو کې مفرد نوم په نښه کړئ؟
 1) غلي (2) کمپلي (3) ستن (4) بړسنتي
 3. (سرتوب وي محترم په هر لباس کې) په زرو جامو کې وي که په کرباس کې پورتنی بیت کې قافیه کلمه په نښه کړئ؟
 1) لباس، کرباس (2) به، که (3) کې، کې (4) وي، وي
 4. (يو له بله محبت مهرباني وي) (الف) هيله او فکر جهاني وي پورته بیت کې ردیف په نښه کړئ؟
 1) وي، وي (2) يو له بله (3) يو له بله (4) مهرباني، جهاني
 5. «زړه سوي» کلمې جمع بڼه په نښه کړئ؟
 1) زړه سوي (2) زړه سوي (3) زړه سوي (4) زړه سوي
 6. واک لغت سمه معنا په نښه کړئ؟
 1) اختيار (2) سور (3) انتقام (4) ساتل شوی
 7. هغه مبالغه چې مدعا او مقصد دغل او هم دعادت له مخې امکان ولري کوم ډول ده؟
 1) عراق (2) غلو (3) لف ونشر (4) تبليغ
 8. (په سترگو روند شي راته گوره) لکه نوي مياشت کره ولاړه يمه) دتشبيه ادات په نښه کړئ؟
 1) نوى (2) لکه (3) راته (4) کره
 9. (چې دسپرلي گلونه گورم) ماته ډکل په شان جانان رايادونه) دتشبيه ادات په نښه کړئ؟
 1) کل (2) سپرلی (3) په شان (4) ټول سم دي
 10. هغه کوم شخص وو چې دپيان علم په بار کې يې څېړنې وکړې؟
 1) ابو عبیده مثنی (2) عبدالله بن معتر (3) الف سم ده (4) هيخ يو
 11. هغه پوه چې دپوي معنا دلالت په بېلابېلو لارو رابني عبارت دی له؟
 1) نحوه (2) جمله (3) بيان (4) بدیع
 12. مجاز القرآن دچا اثر ده؟
 1) ابو عبیده مثنی (2) عبدالله بن معتر (3) رحمان بابا (4) هيخ يو
 13. هغه پوه يا څو مشترک صفتونه چې د مشبه او مشبه به تر منځ موجد وي عبارت دي له؟
 1) تشبيه ادات (2) تشبيه وجه (3) تشبيه (4) بدیع
 14. (لکه خوند لري خوري خبري) په شکر وې شته هسي خوند) تشبيه وجه په نښه کړئ؟
 1) خوند (2) خبري (3) خوروالی (4) لکه
 15. هغه تشبيه څخه په نامه يادېږي چې مشبه او مشبه به يو ځای واقع وي؟
 1) ملفوفه (2) مفروقه (3) مرسله (4) موکده
 16. هغه تشبيه څخه په نامه يادېږي چې يو بيت کې مشبه او بل بيت کې مشبه به واقع وي؟
 1) مفروقه (2) ملفوفه (3) مرسله (4) موکده
 17. هغه وينا چې وزن او قافيه څخه ازاد وي څخه په نامه يادېږي؟
 1) نثر (2) نظم (3) شعر (4) هيخ يو
 18. سلاو ورمه دچا اثر ده؟
 1) رحمان بابا (2) ابو محمد هاشم (3) خوشحال خان (4) احوووند درويزه
 19. مسجع نثر بنسټ چا ايښی؟
 1) رحمان بابا (2) خوشحال خان (3) بايزيد رومبان (4) حميد مومند
 20. بايزيد رومبان دچا زوي وو؟
 1) خوشحال خان (2) قاضي عبدالله (3) شيخ متي (4) ټول غلط دي
 21. «دېدای» لغت سمه معنا په نښه کړئ؟
 1) فقير (2) شتمن (3) باغي (4) هيخ يو
 22. د اشيا لغت سمه معنا په نښه کړئ؟
 1) شيان (2) څيزونه (3) دواړه سم دي (4) ټول سم دي
 23. د «بدي» لغت ضد په نښه کړئ؟
 1) خراب (2) اباد (3) نیکي (4) بد
 24. د «هوسا» لغت ضد په نښه کړئ؟
 1) تارام (2) آرام (3) لاری (4) ايلا
 25. «لنډيز» لغت مترادف کلمه په نښه کړئ؟
 1) اوږد (2) لنډ (3) دقيق (4) خلاصه
 26. لور مترادف کلمه په نښه کړئ؟
 1) پاس (2) کور (3) کتیب (4) کوښنه
 27. کاظم خان شيدا دچا کرومې ده؟
 1) افضل خان (2) خوشحال خان (3) اشرف خان (4) قادر خان
 28. کاظم خان شيدا ديوان په کوم ځای کې چاپ شو؟
 1) افغانستان (2) پښتونخوا (3) دواړه سم دي (4) ټول سم دي
 29. هغه منظوم يا منثور وينا چې دحضرت محمد (ص) ستاينه پکې شوي وي عبارت دی له؟
 1) حمد (2) نعت (3) نظم (4) دعا
 30. عبدالرحمن بابا شعرونو کې دکوم شاعر نومونه ياد شوي دي؟
 1) ميرزا خان انصار (2) دولت لوانی (3) خوشحال خان خټک (4) ټول سم دي
 31. (هسي مه وايه چې زه يم په جهان کې) بيداکړی خدای دسر دپاسه سر ده پورته بيت شاعر په نښه کړئ؟
 1) خوشحال خان (2) عبدالرحمان بابا (3) پير رومبان (4) رحيم داد
 32. نحوه څه ډول کلمه ده؟
 1) فرانسوي (2) عربي (3) پښتو (4) نږی
 33. هغه چې دکرامتي توگه دپوخيلواکي معنا لرونکي جملې برخه گنل کيږي او په جمله کې دهغه په باب خبر ورکول کيږي په کوم نوم يادېږي؟
 1) خبر (2) مسند (3) ميډا (4) جمله
 34. هغه نوم چې دپو څخه دپر څيزونه نوموي په کوم نوم يادېږي؟
 1) جمعه نوم (2) مفرد نوم (3) عام نوم (4) خاص نوم
 35. ځنگلونه څه ډول نوم ده؟
 1) خاص (2) مفرد (3) جمع (4) هيخ يو
 36. شيخ متي د مړيني کال په نښه کړئ؟
 1) ۶۸۸ق (2) ۶۸۵ق (3) ۶۷۸ق (4) ۶۱۸ق
 37. هغه ادبي صنعت چې شاعر يو مطلب څرگند کړي ورسته دپو خاص عرض لپاره دخپلي خبري کرخي څخه په نامه يادېږي؟
 1) طباق (2) لف نشر (3) رجوع (4) تلميح
 38. (بي ديار دمخې نه وېدم چې کسی دواړه کسی ملک دلمر په شغلو کسی) دغه بيت کې کوم ادبي صنعت راغلی؟
 1) تلميح (2) تجنيس (3) طباق (4) لف نشر
 39. د «کال» لغت معنا په نښه کړئ؟
 1) خورل (2) پالل (3) تيږول (4) ځنگول
 40. تذکرة الاوليا کتاب دپښتو ادب کومې نوري پوري اړه لري؟
 1) لرغوني (2) کلاسيکه (3) معاصره (4) ټول غلط
 41. (تر لک زيات پيغمبران دي) څوک نبيان څوک مرسل دي پورته بيت دکوم شاعر ده؟
 1) خوشحال خان خټک (2) بايزيد رومبان (3) بيبي نیکه (4) حميد مومند
 42. هغه بيت چې شاعر خپل بيت په څو برخو ووېشي او هره برخه يې دپه بله په مقابل کې راوري څخه په نامه يادېږي؟
 1) المربع (2) التضمين (3) الترصيع (4) القلب
 43. هغه شعر چې د دوو څخه زياتي قافيه ولري څخه په نامه يادېږي؟

47. په لاندې بیت کې د مشبه توري په نښه کړئ(راشه یو ځل خټک گوره په دکن کې - چې له هجره ډیر ناڅیز لکه زره شي)؟
 1 یو ځل 2 ډیر 3 دکن 4 لکه
 48. په لویښخ ادب کې لنډې کیسې ته څه وایي؟
 1 شارټ ستوري 2 ناول 3 رومان 4 ډرامه
 49. اشلوک جمعه بڼه په نښه کړئ؟
 1 اشلاکات 2 اشلوک 3 اشلوکونه 4 اشلاک
 50. (جوکه) لغت سمه معنی په نښه کړئ؟
 1 لایق 2 وریا 3 باور 4 سیالان

- 1 ترصیع 2 تجنس 3 المربع 4 ذوالقوافی
 44. د دین کار په ده تمام شو - خاتمت دده په نام شو په دی بیت کې ردیف په نښه کړئ؟
 1 شو شو 2 تمام خاتمت 3 ددین دده 4 تمام نام
 45. د(کومارل) کلمې مترادف په نښه کړئ؟
 1 تیغ 2 برچه 3 چاقو 4 موظف کول
 46. په لاندې لنډې کې مشبه په نښه کړئ(دجنگونو په دوزخ کې جنتي افغانان وسول - د باروتو سرو لمبو کې د سولې مرغان وسول)؟
 1 مرغان 2 سوله 3 سرې لمبې 4 باروتو

جواب پانیه

سوال	جواب	سوال	جواب	سوال	جواب	سوال	جواب	سوال	جواب
۱	۲	۱۱	۱	۲۱	۲	۳۱	۳	۴۱	۱
۲	۳	۱۲	۱	۲۲	۴	۳۲	۲	۴۲	۳
۳	۱	۱۳	۱	۲۳	۱	۳۳	۳	۴۳	۳
۴	۱	۱۴	۲	۲۴	۳	۳۴	۱	۴۴	۲
۵	۱	۱۵	۳	۲۵	۳	۳۵	۳	۴۵	۴
۶	۱	۱۶	۲	۲۶	۴	۳۶	۲	۴۶	۲
۷	۴	۱۷	۱	۲۷	۲	۳۷	۳	۴۷	۴
۸	۳	۱۸	۱	۲۸	۴	۳۸	۴	۴۸	۱
۹	۲	۱۹	۲	۲۹	۲	۳۸	۳	۴۹	۴
۱۰	۳	۲۰	۲	۳۰	۲	۴۰	۱	۵۰	۱

Thank you for reading

Find more e-books and articles on Ketabton - your multilingual digital library.

www.ketabton.com

Ketabton - Pashto, Farsi, Arabic & English